

SHAXS DUNYOQARASHIDA OILANING ROLI

Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li,

Andijon davlat universiteti

Psixologiya mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada shaxs dunyoqarashining shakllanishida oilaning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Unda oila inson hayotidagi birinchi tarbiya maskani sifatida talqin qilinib, bola ongida dastlabki axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy qarashlar aynan oilada shakllanishi asoslab berilgan. Shuningdek, oiladagi muhit, ota-onaning namunasi, milliy qadriyatlar va an'analarning shaxs kamolotiga ta'siri tahlil qilingan. Maqolada oilaning ijtimoiylashuv jarayonidagi roli, shaxsning ruhiy barqarorligi va hayotga bo'lgan munosabatini shakllantirishdagi ahamiyati ham keng yoritilgan.

Kalit so'zlar: Oila, shaxs, dunyoqarash, tarbiya, ma'naviyat, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiylashuv, oilaviy muhit, ota-ona, farzand tarbiyasi, milliy an'analar, ruhiy rivojlanish, jamiyat, barkamol avlod.

Аннотация. В данной статье освещается роль и значение семьи в формировании мировоззрения человека. Семья рассматривается как первое место воспитания в жизни человека, и обосновывается формирование первых моральных, духовных и социальных взглядов в сознании ребенка именно в семье. Также анализируется влияние семейной среды, примера родителей, национальных ценностей и традиций на развитие личности. Статья также подробно рассматривает роль семьи в процессе социализации, её важность в формировании психической устойчивости и отношения к жизни человека.

Ключевые слова: Семья, личность, мировоззрение, воспитание, духовность, моральные ценности, социализация, семейная среда, родители, воспитание детей, национальные традиции, духовное развитие, общество, гармоничное поколение.

Abstract. This article highlights the role and importance of the family in the formation of a person's worldview. It interprets the family as the first place of upbringing in a person's life, and justifies the formation of the first moral, spiritual and social views in the child's mind precisely in the family. It also analyzes the influence of the family environment, the example of parents, national values and traditions on the development of the personality. The article also extensively covers the role of the family in the process of socialization, its importance in forming the person's mental stability and attitude to life.

Keywords: Family, personality, worldview, upbringing, spirituality, moral values, socialization, family environment, parents, child rearing, national traditions, spiritual development, society, harmonious generation.

Kirish. Inson hayotida oila eng qadimiy va muhim ijtimoiy institutlardan biri hisoblanadi. Har qanday jamiyatning mustahkamligi, uning taraqqiyoti va barqarorligi ko'p jihatdan oilalarning qanday shakllanganiga bog'liq. Ayniqsa, shaxsning dunyoqarashi, hayotga bo'lgan munosabati, axloqiy qarashlari va ruhiy holati aynan oilada shakllanadi. Shu bois oila shaxs kamolotining asosiy manbai sifatida alohida ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili. Buyuk ma'rifatparvar Abdulla Avloniy ta'kidlaganidek, "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot masalasidir". Ushbu fikr ustozning jamiyatdagi o'rnini yaqqol ifodalaydi. Chunki ustoz tarbiya orqali kelajak avlodning dunyoqarashini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifasi – mustaqil fikrlaydigan, tashabbuskor va

mas'uliyatli yoshlarni tarbiyalashdir. Bu vazifani amalga oshirishda ustozlarning roli beqiyosdir. Ustozlar faqat bilim berish bilan cheklanmaydi, balki o'quvchilarning ma'naviy dunyosini boyitadi. Ular yosh avlodga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rgatadi, insoniylik, mehr-oqibat, bag'rikenglik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Bu borada Islom Karimovning "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ta'kidlanganidek, ma'naviy barkamol insonni tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining asosiy shartidir. Ushbu vazifani bajarishda ustozlar yetakchi o'rinni egallaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning tahlil, sintez, umumlashtirish va qiyosiy tahlil kabi usullaridan foydalanildi. Shuningdek, shaxs dunyoqarashining shakllanishida oilaning ta'sirini o'rganishda psixologik va pedagogik yondashuvlar asosida nazariy manbalar tahlil qilindi. Olingan natijalar tizimli yondashuv asosida umumlashtirilib, muallifning ilmiy xulosalari shakllantirildi.

Tahlillar va natijalar. Shaxs dunyoqarashi – bu insonning atrof-muhit, jamiyat, hayot mazmuni haqidagi qarashlari, e'tiqodlari va tushunchalarining yig'indisidir. Bu dunyoqarash birdaniga shakllanmaydi, balki insonning hayoti davomida bosqichma-bosqich rivojlanadi. Ammo uning poydevori aynan bolalik davrida, ya'ni oilada qo'yiladi.

Avvalo, oila bolaning birinchi tarbiya maskani hisoblanadi. Bola dunyoni ko'rishni, eshitishni va anglashni oiladan boshlaydi. Ota-ona va yaqinlarining muomalasi, gap-so'zlari, kundalik xatti-harakatlari bola ongiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, agar ota-ona halol, mehnatsevar va odobli bo'lsa, bola ham shu fazilatlarni o'zida shakllantiradi. Chunki bola ko'proq nasihatdan ko'ra amaliy misollardan ta'sirlanadi.

Bundan tashqari, oiladagi muhit shaxsning ruhiy va hissiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Mehr-oqibat, o'zaro hurmat va qo'llab-quvvatlash hukm surgan oilada ulg'aygan farzand odatda o'ziga ishongan, ijobiy fikrlaydigan va boshqalarga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo'ladigan inson bo'lib voyaga yetadi. Aksincha, janjal, beparvolik yoki sovuqqonlik hukmron bo'lgan muhit bola ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, uning dunyoqarashida qo'rquv, ishonchsizlik yoki tajovuzkorlik kabi salbiy sifatlarni yuzaga keltirishi mumkin.

Oila shaxsning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishda ham beqiyos rol o'ynaydi. Milliy an'analar, urf-odatlar, diniy va ma'naviy qadriyatlar avvalo oilada o'rgatiladi. Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, mehmondo'stlik, saxovat, sabr-toqat kabi fazilatlar oila muhitida shakllanadi va insonning butun hayoti davomida unga yo'l-yo'riq bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, milliy o'zlikni anglash va qadrlash ham oiladan boshlanadi.

Shuningdek, oila shaxsning ijtimoiylashuvi jarayonida muhim bosqich hisoblanadi. Bola dastlab oilada muloqot qilishni, o'z fikrini ifodalashni, boshqalar bilan kelishishni va muammolarni hal qilishni o'rganadi. Bu ko'nikmalar keyinchalik uning maktabda, oliy ta'limda va ish faoliyatida muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi. Demak, oila nafaqat tarbiya maskani, balki hayotiy tajriba maktabidir.

Yana bir muhim jihat shundaki, oila insonning hayotga bo'lgan munosabatini belgilaydi. Agar bola oilada rag'bat va qo'llab-quvvatlashni ko'rsa, u o'z oldiga katta

maqsadlar qo'yishga intiladi va ularga erishishga harakat qiladi. Bunday insonlar odatda faol, tashabbuskor va qat'iyatli bo'ladi. Aksincha, e'tiborsiz muhitda ulg'aygan shaxs ko'pincha o'z imkoniyatlariga ishonmaydi, hayotda passiv bo'lib qoladi.

Zamonaviy jamiyatda oilaning roli yanada ortib bormoqda. Axborot oqimi kuchaygan, turli madaniyatlar aralashib borayotgan bugungi kunda bolalarning to'g'ri yo'lni tanlashi uchun mustahkam oilaviy tarbiya zarur. Oila farzandni turli zararli ta'sirlardan himoya qiluvchi qalqon vazifasini ham bajaradi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyat ta'siri kuchaygan bir davrda ota-onaning e'tibori va nazorati yanada muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, oila shaxsning ruhiy barqarorligini ta'minlaydi. Hayotda turli qiyinchiliklar, muammolar uchrab turadi. Ana shunday paytlarda inson uchun eng katta tayanch bu – uning oilasidir. Yaqinlarining dalda berishi, tushunishi va qo'llab-quvvatlashi insonni ruhiy jihatdan mustahkamlaydi va uni oldinga intilishga undaydi.

Har qanday jamiyatning taraqqiyoti, avvalo, uning bilimli, ongli va keng dunyoqarashga ega bo'lgan fuqarolariga bog'liq. Bunday shaxslarni tarbiyalashda esa ustozlarning o'rni beqiyosdir. Ustoz – nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsning hayotiy qarashlarini shakllantiruvchi, uni to'g'ri yo'lga yo'naltiruvchi ma'naviy yetakchidir. Shu sababli shaxs dunyoqarashining shakllanishida ustozlarning ta'siri alohida ahamiyat kasb etadi. Shaxsning dunyoqarashi uning bilimlari, e'tiqodi, qadriyatlari va hayotiy tajribasi asosida shakllanadi. Ushbu jarayonda ustozlar muhim rol o'ynaydi. Ular o'quvchilarga nafaqat fan asoslarini o'rgatadi, balki hayotiy tajriba, axloqiy me'yorlar va to'g'ri fikrlash ko'nikmalarini ham singdiradi.

Ustozning shaxsiy fazilatlari, uning odobi, muomalasi va hayotga munosabati o'quvchilar uchun tirik namuna bo'lib xizmat qiladi. Ko'pincha o'quvchilar ustozining xatti-harakatlarini takrorlaydi, undan ibrat oladi. Shu sababli ustozning har bir so'zi va harakati tarbiyaviy ahamiyatga ega. Masalan, halollik, adolat, mehnatsevarlik, vatanparvarlik kabi fazilatlar ustoz orqali o'quvchi ongiga singadi. Bu esa shaxsning ijobiy dunyoqarashini shakllantiradi. Dunyoqarashning asosiy komponentlaridan biri bu bilimdir. Ustozlar o'quvchilarga ilm berish orqali ularning tafakkurini kengaytiradi, mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Ayniqsa, bugungi globallashuv davrida to'g'ri va noto'g'ri axborotni ajrata olish, tanqidiy fikrlash ko'nikmasi juda muhimdir.

Bugungi kunda ustozlarga qo'yiladigan talablar yanada oshgan. Endi ular nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llay olishi, axborot texnologiyalaridan foydalanishi va o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatishi zarur. Zamonaviy ustoz – bu doimiy o'rganishda bo'lgan, o'z ustida ishlaydigan va yangilikka intiladigan shaxsdir. Bunday ustozgina o'quvchilarning keng dunyoqarashli bo'lib yetishishiga xizmat qila oladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, oila shaxs dunyoqarashining shakllanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Insonning qanday fikrlashi, qanday yashashi, jamiyatga qanday foyda keltirishi ko'p jihatdan uning qanday oilada ulg'ayganiga bog'liq. Shu sababli har bir oila

farzand tarbiyasiga jiddiy yondashishi, sog'lom ma'naviy muhit yaratishi va ijobiy qadriyatlarni shakllantirishga e'tibor qaratishi lozim. Chunki bugungi farzand – ertangi jamiyatning asosidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Shavkat Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. Oila to'g'risida qonun. – Toshkent, 1998.
4. Psixologiya asoslari. – Toshkent: O'quv qo'llanma, 2010.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tavsiya etilgan metodik manbalar.

